

TÜRKİYE'DEKİ YEREL BASININ İŞLEVİ VE ÖNEMİ

Güven N. BÜYÜKBAYKAL*

The Function and Significance Local Press in Turkey

The local press in Turkey strives to convey information to the public with limited capabilities. The news topics processed by the local press are usually related to the local issues. Today, the local press initially tries to integrate with the region and becomes as if the voice of the local people. Providing solutions to the problems affecting both the diffusion and the efficiency of the local press is necessary to enhance its importance and maintain improvement in the respective issue.

Key words: Local press, local newspapers, news.

.....

İnsanoğlunun ilk dönemlerinden itibaren, yaşananları anında öğrenme isteği ile doğan haberleşme eylemi; uygarlığın gelişimine paralel olarak teknolojik, hukuki, ekonomik ve kültürel olanakları kullanarak günümüzde çağdaş basını ortaya çıkarmıştır. Gerek yaygın gerekse yerel basının temel işlevi, toplumları oluşturan bireyleri bilgilendirmek ve olan bitenden haberdar etmektir. İşte bu noktada yerel basın, kısıtlı olanaklarıyla bilgiyi kamuya yansıtma görevini yerine getirmeye çalışmaktadır.

"Yerel basın, yurdun muhtelif yerlerinde özellikle büyük kentler dışındaki yerleşim birimlerinde il, ilçe ve beldelerde günlük, haftalık veya daha fazla aralıklarla yayınlanan, yayımlandıkları mahallin haber, havadis ve sorunlarını dile getiren, halkın istediklerini ilgililere aksettirmeyi hedefleyen yazılı basın organlarıdır." (Ünal: 1996, 1068)

Yerel basının işlediği konular genellikle bulunduğu yerel çevreyle ilgilidir. Yerel gazetelerde genel olarak bölge haberleri, toplumsal yaşamı ilgilendiren konular, şehirde olan yenilikler (okul, iş merkezi, alış-veriş merkezi, spor tesisleri, kütüphane, müze açılışları), değişiklikler (örneğin belediye binasının, otobüs terminali yerinin taşınması gibi), ticari hayata ilişkin gelişmeler (alış-veriş merkezi açılışı, dayanıklı-dayanıksız tüketim malları ile ilgili tüketiciyi ilgilendiren haberler, bölgede faaliyet gösteren ve bölge için öncelik arz eden sektörlerle ilgili gelişmeler), ulaşım ile ilgili yapılan geçici düzenlemeler ve sağlık haberleri işlenmektedir.

"Yerel basın, gerek kamuoyunda, gerek gazetecilik çevrelerinde ve gerekse siyasi ya da basına ilişkin bilimsel eğitim, öğretim ve araştırmaların yapıldığı çevrelerde 'Anadolu Basını' ya da 'Taşra Basını' olarak nitelendi-

* Yrd. Doç.Dr. , İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

ılmaktadır. Konuya ilişkin literatürde de kimi zaman Anadolu ya da Taşra basını olarak anılmaktadır. Genel yaklaşımıyla yerel basın, sınırları dar ve tanımlanmış bir bölgede -ki bu bölge yalnızca bir kent ya da kasaba olabilir- o bölge halkını haberdar etmeye (bilgilendirmeye), eğitmeye, eğlendirmeye ve o bölgede kamuoyunun serbest oluşumunu sağlamaya yönelik yayıncılık faaliyeti içinde bulunan, bölge halkının iletişim kurumu özelliği taşıyan kitle iletişim aracı ya da araçlarının bütünüdür." (Vural, 1996: 1060)

Yine "yerel basın, yayınladığı haberler, fotoğraflar, ele aldığı sorunlar, kentin ihtiyaçları, kentteki 24 saat kültürel ve sosyal etkinliklere ilişkin aktardığı bilgilerle, bireye 'yaşanan yer' duygusunu, yaşadığı yerin bir parçası olduğu düşüncesini kazandırmaktadır. Bu nedenlerle hemen hemen tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kitle iletişim araçları iki yönlü bir ilerleme süreci içine girmişlerdir. Bir yönüyle sınırları aşan bir bütünleşme süreci yaşanmakta, öte yandan da hemen her kasaba hatta her semt ve mahalle bir lokal gazeteye, radyoya sahip olmaya başlamaktadır." (Vural, 1996: 1063)

Gelişmiş ülkelerde yerel basının büyük önemi vardır. Bu ülkelerde yerel gazeteler, yüksek tirajlara ulaşabilmektedir. Çünkü bu yerlerde çıkan yerel gazeteler, her şeyden önce bulunduğu yöreyle bütünleşmekte ve o yörede yaşayan insanların adeta sesi olmaktadır.

"Gelişen olayları yörenin kültürel özellikleri içinde ele alarak, nedenleri ve nasılları ile inceleyen, olaylara çok yönlü yaklaşan ve yöresel özelliklerle ilintilendiren bir yerel medya kuruluşu, gerçek sorumluluğunu da yerine getirmiş olmaktadır. Çünkü artık yerel medyadan, yörede yaşayan herkesi bir

şekliyle olaylara ortak eden, bir anlamda içinde yaşadığı kültürün gazeteciliğini yapan, verdiği haber ve yorumlarla kanaatlerin oluşmasını ya da değişmesini ve böylelikle kamuoyunun biçimlenmesini sağlayan bir kurum anlaşılmaktadır." (Vural, 2001: 125)

Genel özelliklerine bakıldığında Türkiye'de yerel basın, tam anlamıyla bir sektör kimliği kazanamamıştır. Küçük veya orta çaptaki işletmelerin elinde ve düzeyinde bir yapılanma vardır. Ekonomik sıkıntılardan dolayı ilerleyen teknolojiye yetişememiş, el pedalı, kurşun harf gibi baskı araçlarını kullanan ve az sayıda kişiyle yaşam mücadelesi veren yerel gazetelerin çoğunluğu babadan oğula geçmektedir. Kimilerinin asıl işi zaten matbaacılıktır. Bunun yanı sıra kendi çevrelerinde güç kazanmak için gazeteciliğe de girmişlerdir. Buna karşılık ofset tekniği ile çalışan yerel gazeteler, ya yaygın basın tarafından ya da o bölgedeki sermaye açısından güçlü kuruluşlarca desteklenmektedir. Örneğin Bursa'da, ileri teknoloji ile yayınlanan ve kimi zaman yaygın gazetelerle yarışan, büyük holdinglerden güç alan yerel gazeteler bulunmaktadır.

Türkiye'deki yerel basının tarihçesine bakılacak olursa, "Türkiye'de bugün Edirne'den Ardahan'a 80 il ve yüzlerce ilçede yayımlanan 1700'ü aşkın yerel gazetenin ataları, Osmanlı döneminde eyalet sisteminden vilayet sistemine geçişle yayımlanmaya başlayan 'vilayet' gazeteleridir. 1894'te bir nizamnameyle vilayetler oluşturulurken kentlerde birer matbaa da kurulmuştur. Genellikle devletin kırtasiye gereksinimlerinin karşılandığı bu matbaalarda, daha sonra resmi nitelikli vilayet gazeteleri çıkarılmaya başlanmıştır. Bunun ilk örneği Tuna vilayetinde 1865'te Tükçe-Bulgarca olarak yayımlanmaya başlayan 'Tuna Gazetesi'dir. Uygulama giderek yayılmış ve 1897'den itibaren

İstanbul dışındaki Osmanlı vilayetlerinde 29 gazete yayımlanmaya başlanmıştır. Bunlardan 22'si vilayet gazetesidir. Beyrut'tan Girit'e kadar genellikle buldukları vilayetlerin adlarını taşıyan bu gazetelerin çoğu Türkçe-Arapça ya da Türkçe-Rumca olarak yayımlanmıştır. Tirajları 500'ü aşmayan bu gazeteler genellikle haftalık olarak çıkmış, basının İstanbul vilayetinin tekelinden çıkmasına katkı sağlamış, ancak yine bir bölümü Anadolu'da yerel basının yaygınlaşması için devlet tarafından bir süre sonra kapatılmıştır. Türkiye'deki yerel basına önderlik ve rehberlik eden bu gazetelerden bazıları günümüzde yayınlarını sürdürmektedir." (Faraç: <http://www.jurnal.net>, 2005)

Kurtuluş Savaşı yıllarında yerel basınla halk bütünleşmiş ve yerel basının en etkili olduğu dönem yaşanmıştır: "1919 yılında Büyük Kurtarıcı Mustafa Kemal'in başlattığı Kurtuluş Savaşı'nda O'nun görüş ve düşüncelerini Türk kamuoyuna yerel olarak yayımlanan Anadolu Basını iletmıştır. Örneğin Adana'da, Konya'da, Erzurum'da, Kastamonu'da, Amasya'da, Bartın'da ve bilhassa 14 Eylül 1919'da Mustafa Kemal'in emir ve direktifleriyle yayın hayatına giren İrade-i Milliye gazeteleri bu kutsal görevi yerine getiren Anadolu Basını'dır." (Akcan, 1996: 1073)

"800 günlük olmak üzere 1700'e yakın gazete ve derginin yayımlandığının tahmin edildiği Anadolu'da, yerel gazeteler bazen masabaşı haberler ya da makaslama yöntemiyle ulusal gazetelerden haber çalan, sayfalarını gereksiz yazılarla dolduran, ama asıl amaçları da devletin ilan gelirlerinden yararlanmak olan baskı şeklinde tanımlanmaktadır. Kurtuluş Savaşı gibi bir mücadelede unutulmaz çabalar sergileyen bu gazetelerden bazıları, 1980'li yılların yozlaşan

siyaset ortamının da etkisiyle günümüzde ne yazık ki ülke ve ulus çıkarlarından çok, kişisel çıkarlarını gözetmeye başlamış, bazı güç odaklarının sözcüleri ve koruyucuları konumuna getirilmiştir. İçlerinde ekonomik sorunlarını çözmek için arşivini bile satılığa çıkaracak kadar onurlu mücadele veren Yeni Adana gibi yayın organlarının da bulunduğu bir avuç gazete ise gerçekten yerel gazete konumunu korumaya çalışsa da günümüzde yerel basının tamamına büyük Atatürk'ün "Fazilet Adaları" tanımını uygun bulmak artık olanaksızdır."

(Faraç, <http://www.jurnal.net>, 2005)

"Yerel basının işlevlerini 3 ana başlık altında toplamak olasıdır.

a- Yöneten-yönetilen ilişkisi çerçevesinde kamu hizmetlerinin sağlıklı ve doğru bir biçimde halka duyurulması yerel basının işlevlerinden biridir. Ayrıca, denetim, yönetenin denetlenmesi, kamuoyu yaratılması, yerel basının üzerindeki sorumluluklar arasındadır.

b- Beldelerde yerel yönetimlerin hizmetlerinin duyurulmasıyla birlikte yerel yönetim-yurttaş ilişkisinin sağlanması, yerel basının önemli işlevlerinden birisidir.

c- Yaygın basının işlevlerinden biri olan eğitim işlevi; yerel basında toplumsal kimliği ile önem kazanır. Ulusal iradenin doğru ve amaca uygun yansımada gerekli demokrasi kültürünün yerleştirilmesi, yerel basının en önemli işlevlerindedir." (Gezgin, 2002: 74)

"Çağdaş ve demokratik iletişim kavramları açısından az gelişmişlik sürecini yaşamakta olan Türkiye'de yerel basının sorunları, yaygın basının sorunlarına, birçok yönde benzer özellikler göstermektedir. Gazete okuma

oranının düşük olması, halkın isteklerine cevap verilememesi, yetersiz tirajlar, teknolojilerden akılcı bir biçimde yararlanılamaması, niteliksiz işçi çalıştırılması, çalışanların eğitimine önem verilmemesi, satışı artırmak için içerik iyileştirmesi yerine magazin haberlerinden ve promosyon kampanyalarından medet umulması, günümüzde yerel basının da gelişmesini, iyileşmesini önleyen temel etkenlerdir." (Girgin, 2001: 174-175)

Yine yerel basının sorunlarından biri de korsan basın kuruluşlarıdır. Değişik amaçla yayınlanan, gazetenin temel özelliklerinden ve işlevselliğinden uzak olan yayınlar, kaliteden yoksun içerikli programların yer aldığı radyolar, siyasi ve ticari çıkar sağlamak için kurulmuş olan yerel televizyon kanalları Türkiye'deki mevcut yayıncılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Anadolu'nun birçok ilinde kamuoyunun beklentilerini karşılamaktan uzak olan korsan basın kuruluşları yerel basını zor durumda bırakmaktadır. Basın camiasıyla doğrudan ilgisi olmayan kişiler tarafından sürdürülen yerel basın çalışmaları basın yayın ilkelerine ve basının etik anlayışına gölge düşürmektedir.

Öte yandan "Yerel basında çalışan muhabirlerin sosyal güvenlikleri yoktur. Yerel gazetecilerle ilgilenilmediği, önemin yaygın basında çalışan gazetecilere verildiği ya da yaygın basın ürünlerine önem verildiği bir gerçektir. Yerel basınla yaygın basın arasında büyük bir işbirliği gerekmektedir. Anadolu'da haber izleme, haber takip etme sorunu vardır. Yine Anadolu'da gazete sahiplerinin çoğunun mesleki olarak alt yapıları yoktur. Sahip oldukları baskı ve dizgi makineleriyle gazete yayınlarının mümkün olacağına inanan gazete patronları yerel gazeteciliğin gelişmesi yönünde fazla bir atılım yapmamaktadır." (İlgaz, 2003: 183)

Bunun yanı sıra "Yerel basın çalışanları, zaman zaman büyük illerdeki meslektaşlarına karşı duygusal ve tepkisel bir yaklaşım sergilemektedir. Kendi sorunlarıyla ilgilenilmediği, zor durumda kalınca anımsanıldığı yönünde bir yargıdan söz edilebilir. Bu tepkinin temelinde yatan gerçek de, yerel basın ile yaygın basın arasına konmaya çalışılan ayrılıklardır. Oysa bu tepkisel durumun ortadan kaldırılması için gerek meslek örgütleri gerek çalışanlar çaba göstermeli ve ortak sorunların dışında da destek ve dayanışma yolları aranmalıdır. Bu her iki grup için de sayısız yararlar sağlayacaktır. Yerel basınla, yaygın basın arasında işbirliği gereklidir. Yerel basın çalışanlarının zaman zaman yaygın basın kuruluşlarında çalışmalarında olanak tanınmalı ve burada elde edilen bilgi ve deneyimlerin çalışma alanlarına taşınmalarına olanak tanınmalıdır." (Gezgin, 1998: 10-11)

Yerel gazetecilerin toplumla doğrudan ilişki içerisinde buldukları ve kamunun bilgilendirilmesinde önemli bir işleve sahip oldukları gerçeğinden hareketle; kendilerini geliştirebilmeleri, başarılı çalışmalara imza atabilmeleri için meslek içi eğitimlerine ağırlık verilmesi zorunluluk arz etmektedir. Bu bağlamda Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ile Konrad Adenauer Vakfı ülkemizde yerel basına nitelikli çalışan yetiştirilmesi için gayret göstermekte ve işbirliği çerçevesinde birçok seminerler düzenlemektedir. Bu seminerlerde muhabirlere gazetecilik, televizyon ve radyo yayıncılığı konularında eğitimler verilmektedir. Çeşitli illerde düzenlenen seminerlerde yerel basının durumunun ve sorunlarının yanı sıra genel olarak basının içinde bulunduğu durum, basın çalışanlarının sorunları, kişilik hakları, etik, basın özgürlüğü ve basında özdenetim gibi konulara yer verilmekte, bu konulara ilişkin çözüm önerileri sunulmaktadır.

Öte yandan "Yerel basın kuruluşlarının, başarılı olması için yeni ortaklıklara gitmesi gereklidir. Farklı şehirlerde faaliyet gösteren yerel yayın organları aralarında yapacakları ortaklık anlaşmalarıyla, ulusal yayın organlarına gereksinim duymadan, kendi aralarında haber veya bilgi mübadelesi gerçekleştirebilecek ve bu durumda ulusal basın değil, yerel basın organları mali kazanç temin edebilecektir. Yerel basın kuruluşları güçlü ve etkin bir birlik oluşturup, olası reklamları oluşturulacak bir reklam havuzunda toplayabilir ve bunları kendilerine üye olan yerel basın yayın kuruluşlarına adil oranda dağıtabilirlerse, bu hem alınacak reklam sayısında bir artışı beraberinde getirebilecek, hem de adil dağıtımın gerçekleştirilmesini sağlayarak, yerel basın yayın organlarına düzenli bir gelir temin edilmesinde faydalı olabilecektir...Yerel televizyonlarda, taklide kaçmayan daha özgün programların yaratılması, hazırlanması ve yayınlanması faydalı olacaktır. Kaliteli bir içerik ve yüksek görüntü kalitesiyle hazırlanacak bu programların ulusal televizyon kanallarınca talep e-

dilmesi ve ücret mukabilinde talep eden kuruluşu pazarlanması dahi mümkün olabilecektir." (Ulusoy, 2003: 110-112)

Yine yerel basın ve özellikle yerel gazeteler, Türkiye'deki iletişim fakülteleri mezunlarının istihdamı için büyük öneme sahiptirler. Yerel gazeteler, birer aile gazetesi ya da ilkokul veya lise mezunu elemanların çalıştıkları bir yapılanmadan kurtarılmalıdır. Bu noktada iletişim fakülteleriyle kalıcı ve güçlü bir işbirliği sağlanmalıdır. Türkiye'de yerel basının hem yaygınlığını, hem de toplumsal yaşamdaki etkinliğini olumsuz yönde etkileyen sorunların çözüme kavuşturulması; yerel basının önemini artıracak ve gelişimini de beraberinde getirecektir. Bu bağlamda yaygın basın ile yerel basın arasında oluşturulacak işbirliği de son derece önemlidir. Devletin, gücünü ve olanaklarını gerektiği ölçüde, gerçek anlamda gazetecilik yapmaya çalışan yerel gazetelerin desteklenmesi için kullanması da, gerek ülke demokrasisinin gerekse yerel demokrasinin korunması ve güçlendirilmesi yolunda yararlı olacaktır.

Kaynakça

- AKCAN A. Lütfü, "Anadolu Basını Yerel Basın", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı II*, Kasım-Aralık 1996, Yıl:2 Sayı:12, ss.1073-1074
- FARAÇ Mehmet, "Yerel Basın Hakkında Genel Bilgi", <http://www.jurnal.net>, 21.01. 2005
- GEZGİN Suat, *Medya ve Eğitimde Birliklerimiz*, İstanbul, İ. Ü. Basım ve Yayınevi Müdürlüğü, 2002
- GEZGİN Suat, "Yerel Basın ve Değerlendirme Ölçütleri", *İ. Ü. İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı:VII, İstanbul, İ. Ü. Basımevi ve Film Merkezi, 1998, ss.5-14
- GİRGİN Atilla, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, İnkılap Kitabevi, 2001
- ILGAZ Ceyda, "Türkiye'de Yerel Gazetecilik", *İ. Ü. İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı:XVI, İstanbul, İ. Ü. Basım ve Yayınevi Müdürlüğü, 2003, ss.177-184
- ULUSOY Belkıs, *Türkiye'de Yerel Basının Sorunları ve Çözüm Önerileri*, İ. Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı:XVIII, İstanbul, İ. Ü. Basım ve Yayınevi Müdürlüğü, 2003, ss.103-116
- ÜNAL Şinasi, "Yerel Basın ve Sorunları", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı II*, Yıl:2, Sayı:12, Ankara, Kasım-Aralık 1996, ss. 1068-1072

- VURAL Ali Murat, "Yerel Kamuoyunun Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın", **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı II**, Yıl:2 Sayı:12, Ankara, Kasım-Aralık 1996, ss. 1053-1067
- VURAL Ali Murat, "Toplumsal Gelişim Sürecine Katkı Sağlayan Bir Araç Olarak Yerel Medya", **İ. Ü. İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı:XI, İstanbul, İ. Ü. Basımevi Müdürlüğü, 2001, ss.115-126